

## **Informatīvais ziņojums "Latvijas Ziņojums Apvienoto Nāciju Organizācijai par ilgtspējīgas attīstības mērķu ieviešanu. 2022.g."**

*Komentāri par IAM kopumā un galvenie secinājumi:*

Nemot vērā to, ka Latvijā ir vienas no augstākajām **reģionālās attīstības atšķirībām** - starp Ekonomiskās Sadarbības un Attīstības organizācijas (turpmāk - OECD) valstīm tās ir trešās augstākās<sup>1</sup>, jāsecina, ka tas ietekme teju visu ANO IAM mērķus, izaicinājumus ceļā uz progresu un apzinātos trūkumus, lai panāktu izaugsmi. Tā piemēram, attiecībā uz nabadzību satraucošs ir ne tikai nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju skaits<sup>2</sup>, bet arī fakts, ka pastāvošās reģionālās atšķirības šo rādītāju padara vēl netaisnīgāku.<sup>3</sup> Attiecībā uz NEET jauniešu situāciju, saskaņā ar Centrālās statistikas pārvaldi 2020. gadā **33,2 tūkstoši jeb 11,9 % Latvijas jauniešu 15–29 gadu vecumā nestrādāja un nemācījās**. Pandēmijas laikā šo jauniešu skaits palielinājās no 10,3 % 2019. gadā līdz 11,9 % 2020. gadā. Salīdzinot jauniešus pilsētās un laukos, novērojams, ka ierobežojumi vairāk ietekmējuši pilsētās dzīvojošus jauniešus. 2020. gadā 15–24 gadus vecu jauniešu skaits pilsētās, kuri nestrādāja un nemācījās, palielinājies par 5,6 % (2019. gadā – 7,1 tūkst., 2020. gadā – 7,5 tūkst.), kamēr lauku teritorijās tas turpināja samazināties (attiecīgi – 6,4 tūkst., 4,5 tūkst.).<sup>4</sup> Iemesli, kāpēc NEET grupas jaunieši sastopas ar grūtībām ceļā uz darba tirgu, ir daudz un dažādi, tomēr kā galvenie ir nepietiekams izglītības līmenis (iegūta tikai vispārējā vidējā vai zemāks izglītības līmenis) un priekšlaicīga mācību pārtraukšana, kvalitatīvas darba pieredzes trūkums, vēlmes izprast informāciju par darba tirgus tendencēm un mācīšanās motivācijas trūkums, kā arī problēmas ģimenē, atkarības problēmas, nespēja saskaņot darba/izglītības un ģimenes dzīvi, kā arī darba tirgus atšķirības reģionu griezumā.<sup>5</sup>

Attiecībā uz veselības stāvokļa rādītājiem jomā Latvijā ir izteikta nevienlīdzība, respektīvi, rādītāji būtiski atšķiras vīriešiem un sievietēm, iedzīvotājiem ar dažādu izglītības un ienākumu līmeni un dzīves vietas reģionu. Tāpat pastāv mūža ilguma **reģionālās atšķirības**, kas 2019.gadā bija no 73,1 gada Latgalē līdz 76,5 gadiem Rīgā un Pierīgā, kas ir būtiskas tik mazā valstī kā Latvija. Viena no teritoriālās, nabadzības un sociālās atstumtības riskam izteikti pakļautām iedzīvotāju grupām ir **romi**, kuri tiek pakļauti diskriminācijas riskam etniskās piederības dēļ un salīdzinot ar citām etniskajām grupām Latvijā, ir būtiski nelabvēlīgākā situācijā,<sup>6</sup> un kuru pieeja atsevišķiem veselības pakalpojumiem ir apgrūtināta izteikti zemās izglītības un sociāli ekonomiskā stāvokļa dēļ. Viens no būtiskiem iedzīvotāju psihiskās veselības indikatoriem ir **pašnāvību skaits uz 100 000 iedzīvotāju**. Dinamikā Latvijā vērojama mirstības samazināšanās no pašnāvībām, tomēr Latvija joprojām atrodas starp Eiropas Savienības valstīm ar augstāko mirstību no pašnāvībām. Vīriešiem joprojām pašnāvību

<sup>1</sup> <https://likumi.lv/ta/id/310954-par-regionalas-politikas-pamatnostadnem-2021-2027-gadam>

<sup>2</sup> 2020.gadā 23,4%, kas ir par 1,8% vairāk nekā 2019.gadā.

<sup>3</sup> Vislielākais nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju īpatsvars bija Latgalē (36,0 %) un vismazākais – Pierīgā (16,1 %) un Rīgā (17,8 %). Vidzemē nabadzības riskam bija pakļauti 32,0 % iedzīvotāju, Kurzemē – 29,5 % un Zemgalē – 24,1 % iedzīvotāju.

<sup>4</sup> <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/izglitiba-kultura-zinatne/izglitibas-limenis/preses-relizes/8958-jauniesu-skaits?themeCode=NBB>

<sup>5</sup> <https://likumi.lv/ta/id/325828-par-socialas-aizsardzibas-un-darba-tirgus-politikas-pamatnostadnem-2021-2027-gadam>

<sup>6</sup> Baltijas Sociālo zinātņu institūts (2017.) Motivācijas paaugstināšanas un atbalsta pakalpojumu potenciālās mērķa grupas profilēšana un vajadzību izpēte, Rīgā, - 135.lpp. [http://petijumi.mk.gov.lv/sites/default/files/title\\_file/petij\\_sif\\_motivac\\_paaugst\\_un\\_atbalst\\_pakalpoj\\_potencial%2Bmerka%2Bgrup\\_profiles\\_un\\_vaj\\_izpete.pdf](http://petijumi.mk.gov.lv/sites/default/files/title_file/petij_sif_motivac_paaugst_un_atbalst_pakalpoj_potencial%2Bmerka%2Bgrup_profiles_un_vaj_izpete.pdf)

rādītāji ir vairākkārt augstāki kā sievietēm (2018. gadā – gandrīz 8 reizes, 2019. gadā – 4 reizes augstāki). Analizējot priekšlaicīgu mirstību (līdz 64 gadu vecumam) sadalījumā pa dzimumiem, **vīriešiem potenciāli zaudēto mūža gadu skaits ir 2-3 reizes lielāks kā sievietēm** Latvijā priekšlaicīgas mirstības rādītājs ir viens no augstākajiem, salīdzinot ar citām ES valstīm, tādēļ viens no Latvijas izaicinājumiem sabiedrības veselībā ir samazināt jaunu cilvēku nāves gadījumus. Viens no svarīgākajiem rīkiem mērķtiecīgai nevienlīdzības mazināšanai ir investīcijas visos veselības aprūpes līmeņos, tai skaitā slimību profilaksē un veselības veicināšanā un integrētas veselības aprūpes pakalpojumu nodrošināšanā, kā arī nevienlīdzības mazināšanā, īpaši vēršot uzmanību riska grupām, kas pakļautas finansiālai, ģeogrāfiskai u.c. nevienlīdzībai.<sup>7</sup>

Attiecībā uz Latvijas izglītības sistēmas izaicinājumiem ir jāmin tai skaitā nevienlīdzīgas izglītības iespējas pilsētu un lauku izglītības iestādēs.<sup>8</sup>

**Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2021.-2027. gadam** ietver vairākas būtiskas prioritātes attiecībā uz jauniešiem, pirmkārt, *prioritātes “Stipras ģimenes, veseli un aktīvi cilvēki”*:

a) *rīcības virziens “Sociālā iekļaušana” paredz darbu ar jaunatni nozīmes un veidu paplašināšanu un stiprināšanu, lai veicinātu efektīvu pāreju no bērna uz pieaugušā statusu.* Lai arī jaunatnes politika Latvijā ir viens no dienas kārtības jautājumiem, tomēr nepieciešams intensīvāka, mērķtiecīgāka un ilgtermiņā plānota jomas plānošana un ieviešana, tādējādi veicinot darbu ar jaunatni prestižu, gan lomu un sasaisti ar citām jomām, tādējādi veicinot kopējo iedzīvotāju labklājību ilgtermiņā kopumā.

b) *rīcības virziens “Psiholoģiskā un emocionālā labklājība” paredz vardarbības profilaksi, t.sk. mazinot mobingu jauniešu vidū, un savlaicīgu intervenci dažādās krīzes situācijās, stiprinot cilvēku psiholoģisko un emocionālo noturību un spēju rast labvēlīgu risinājumu.* **Ņirgāšanās** skolā ir bieži sastopams emocionālās vardarbības veids, kam ir negatīva un ilgtermiņa ietekme uz psihisko veselību. Kopumā 2018. gada pētījumā norādīts, ka aptuveni piektā daļa 11-15 gadīgo skolēnu pēdējo pāris mēnešu laikā **ir cietuši no ņirgāšanās**. Pēc starptautiska pētījuma<sup>9</sup> datiem, Latvijā šie rādītāji ir vieni no augstākajiem starp 45 valstīm un reģioniem.<sup>10</sup> Attiecībā uz jauniešu mentālo veselību, tad Covid-19 pandēmijas ierobežojumu ietekme uz Latvijas pusaudžiem un jauniešiem ir bijusi ļoti spēcīga. Jauniešu mentālā veselība ir kritiskā līmenī. 63% Latvijas jauniešu atzīst, ka viņu mentālā veselība ir pasliktinājusies pandēmijas laikā.<sup>11</sup>

2) *Prioritātes “Zināšanas un prasmes personības un valsts izaugsmei” rīcības virziens “Iekļaujoša izglītības vide” paredz sociālās atstumtības riskam pakļauto bērnu un jauniešu (sociāli ekonomiskie riski, speciālās vajadzības, nelabvēlīgā situācijā nonākuši jaunieši, u. c. priekšlaicīgas mācību pamešanas riski) iesaistīšanu ārpus formālās izglītības (t.sk. interešu izglītības) pasākumos (t.sk. skolas vidē – kā vispārējā, tā profesionālajā izglītībā), preventīvus*

<sup>7</sup> Sabiedrības veselības pamatnostādnes 2021.- 2027. gadam

<sup>8</sup> Izglītības attīstības pamatnostādnes 2021.- 2027. gadam

<sup>9</sup> Inchley J, Currie D, Budisavljevic S, Torsheim T, Jåstad A, Cosma A et al., editors. Spotlight on adolescent health and well-being. Findings from the 2017/2018 Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) survey in Europe and Canada. International report. Volume 2. Key data. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe; 2020. Licence: CC BY-NC-SA 3.0 IGO.

<sup>10</sup> Sabiedrības veselības pamatnostādnes 2021.- 2027. gadam

<sup>11</sup> <https://www.pusaudzis.lv/p/C4%93t%C4%ABjums>

*un pastāvīgus pasākumus visu veidu vardarbības mazināšanai izglītības iestādēs un atbalsta pasākumus bērniem un jauniešiem, pedagogiem, skolas personālam un ģimenēm. Svarīgi nodrošināt neformālās izglītības lomu līdztekus formālajai izglītībai, tādējādi sniedzot iespēju jauniešiem apgūt prasmes un iemaņas, kas palīdz nostiprināt gan skolas vidē apgūto, gan veicināt personības izaugsmi, gan veidot jaunas sadarbības pašu jauniešu vidū, piemēram, strādājot pie kopīgiem projektiem.*

3) *Prioritātes “Vienota droša un atvērta sabiedrība” rīcības virziens “Saliedētība” ietver sabiedrības pašorganizēšanās, sadarbības un līdzdarbības prasmju un iespēju paplašināšanu, jo īpaši attīstot jauniešu pilsonisko izglītību, iedzīvotāju līdzdarbību nevalstiskajās organizācijās, arodbiedrībās un brīvprātīgajā darbā. Neraugoties uz Eiropas salīdzinoši augsto kopējo jauniešu pilsoniskās iesaistes līmeni, Latvijas statistika ir citādāka – tikai 17% jauniešu iesaistās nevalstisko organizāciju darbībā, 19% apmeklē jauniešu centrus, 22% iesaistīti jaunatnes organizācijās un 24% jauniešu projektos.<sup>12</sup> Būtiski veicināt pilsonisko aktīvismu, stiprināt līdzdalības mehānismus, lai stiprinātu jauniešu iesaisti gan politikas plānošanas procesos, gan lēmumu pieņemšanā, gan dažādu iniciatīvu īstenošanā. Pētījumu dati liecina, ka situācija attiecībā uz jauniešu iesaisti politiskajos procesos nav iepriecinoša, respektīvi, 66% respondentu ir norādījuši, ka nekad nav piedalījušies sabiedriskajās apspriedēs un 92% no aptaujātajiem jauniešiem norādījuši, ka nekad nav piedalījušies pašvaldības domes sēdē vai valsts līmeņa darba grupās, sēdēs vai padomēs.*

Papildus minētajam, tikai 12% no jauniešiem vecumā no 16-25 gadiem ir atbildējuši, ka spēj ietekmēt pašvaldību lēmumus.<sup>13</sup> Pētījuma dati rāda, ka Latvijas skolēniem kopumā labi padodas uzdevumi, kas prasa atcerēties vai rīkoties pazīstamās situācijās, taču trūkst iemaņu un pieredzes iedziļināties un apstrādāt daudzveidīgus datus, darboties komandā, piedāvāt risinājumus nestandarta situācijām, veidot sakarības starp teorētiski apgūto un reāli dzīvē pieredzēto, analizēt paveikto un izvirzīt mērķus nākamajiem darbiem. Skolēniem trūkst prasmju īstenot savas ieceres jaunos apstākļos. Papildus jau minētajam, Latvijas skolēnu sasniegumi pilsoniskās izglītības testā ir salīdzinoši zemi - vidēji iegūtos punktos rezultāti ir zemāki par visu Eiropas valstu skolēnu sasniegumiem. Līdzīgi arī ar skolēnu sadalījumu pa pilsoniskās izglītības kompetenču līmeņiem - augstākajā līmenī Latvijā ir tikai 19% skolēnu, kas ir viszemāk Eiropas valstu salīdzinājumā.<sup>14</sup>

Zemais sociālās aizsardzības sistēmas finansējums, sabiedrības novecošanās, darbspējīgo iedzīvotāju skaita samazināšanās un migrācijas tendences, kā arī būtisks iedzīvotāju skaita prognozējamais sarukums ilgtermiņā rada izaicinājumus sociālās aizsardzības ilgtspējai un adekvāta atbalsta nodrošināšanā. Dzimumu līdztiesība ir fundamentāla sociāli atbildīgas valsts vērtība, bez kuras nav iespējams nodrošināt vidi, kurā ikvienam sabiedrības loceklim ir ne vien vienlīdzīgi pienākumi, tiesības un iespējas, bet arī vienlīdzīga pieeja resursiem un to izmantošanas iespējām.<sup>15</sup> Kā atklāj darbaspēka apsekojuma dati, izteiktas nodarbinātības

<sup>12</sup> <https://delna.lv/wp-content/uploads/2022/01/Jauniesu-pilsoniska-lidzdaliba-demokratiska-sabiedriba.pdf>

<sup>13</sup> [https://youthpitstop.com/app/uploads/2019/02/Well-being-of-Young-People-in-the-Baltic-States\\_2018\\_LATVIA.pdf](https://youthpitstop.com/app/uploads/2019/02/Well-being-of-Young-People-in-the-Baltic-States_2018_LATVIA.pdf)

<sup>14</sup> Informatīvais ziņojums “Par Eiropas Savienības fondu darbības programmas „Izaugsme un nodarbinātība” 4.2.2. specifiskā atbalsta mērķa “Uzlabot izglītības un mācību sistēmu kvalitāti, iekļautību, efektivitāti un nozīmīgumu darba tirgū, tostarp ar neformālās un ikdienējās mācīšanās validēšanas palīdzību, lai atbalstītu pamatkompetenču, tostarp uzņēmējdarbības un digitālo prasmju, apguvi, un sekmējot duālo mācību sistēmu un mācekļības ieviešanu” 4.2.2.5 pasākuma “Dalība starptautiskos izglītības pētījumos izglītības kvalitātes monitoringa sistēmas attīstībai un nodrošināšanai” projekta īstenošanu”.

<sup>15</sup> <https://likumi.lv/ta/id/325828-par-socialas-aizsardzibas-un-darba-tirgus-politikas-pamatnostadnem-2021-2027-gadam>

līmeņa atšķirības parādās mājsaimniecībās, kur jaunākais bērns ir vecumā līdz pieciem gadiem, sievietēm krietni retāk iesaistoties darba tirgū un uzņemoties bērna aprūpes pienākumus mājās, bet vīriešiem pretēji – nodarbinātības līmenis pieaug.<sup>16</sup> Minētais rādītājs norāda uz nevienlīdzīgām iespējām un pieeju. Latvijā ir augsts iedzīvotāju skaits, kuri nav tiesīgi saņemt pabalstus vai arī tos saņem mazā apmērā. Vieni no zemākajiem izdevumiem sociālai aizsardzībai starp ES dalībvalstīm.<sup>17</sup>

Nemot vērā augstāk minēto, pastāvošās reģionālās atšķirības ietekmē un skar teju katru no ANO IAM, līdz ar to tādas determinantus kā pieejamība, savienojamība un sadarbība ir būtiski attiecināt uz ikvienu no mērķiem, lai panāktu vienmērīgu attīstību un ilgtspējīgu izaugsmi. Papildus minētajam, jebkāda veida nevienlīdzība un diskriminācija ir vēl viens izaicinājums, kas rada šķēršļus vēlamajam progresam un virzībai uz labklājību.

### *Specifiskie komentāri:*

1. Labot un papildināt “**Globālā sadarbība mērķu īstenošanai**” sadaļā “Latvijas rīcība” par ANO Jauniešu delegātu programmu.

“Latvija veicina jauniešu iesaisti globālos procesos. 2019. gadā Latvijā ir uzsākta ANO **Jauniešu** delegāta programma ar mērķi sniegt Latvijas jauniešiem informāciju par aktuālajiem ANO procesiem, t.sk. IAM sasniegšanu, kā arī nodot Latvijas jauniešu viedokli starptautiskajai sabiedrībai.

Izglītības un zinātnes ministrijas Jaunatnes politikas valsts programmas ietvaros īstenota, ANO Jauniešu delegātu programma gada griezumā rīko nacionāla līmeņa konferenci, kā arī vairākas darbnīcas un diskusijas par ilgtspējīgas attīstības tēmām. Interaktīvajos pasākumos, apzinot jauniešiem aktuālās problēmas un idejas risinājumiem, Latvijas jauniešu delegāts ANO komunicē jaunatnes viedokļus Latvijas pārstāvniecībai ANO, politikas veidotājiem Latvijā un ANO.

Jauniešu delegāts ANO ir oficiāla daļa no Latvijas delegācijas ANO un tiek iesaistīts ANO līmeņa tikšanās formātos, sekmējot sistemātisku jauniešu iesaisti politikas veidošanā. Lai gan ANO Jauniešu delegātu programmā patstāvīgi ar IAM tēmām strādā aptuveni 15 jaunieši, šis iesaistes veids dod iespēju tiešā lēmumpieņemšanas procesā iesaistīt tikai vienu jauniešu. Tieša jaunatnes iesaiste politikas veidošanā ir jāveicina ilgtspējīguma vārdā, tieši iesaistot gados jaunus cilvēkus rīcībpoliticās veidošanā.”

2. Sadaļa “**Panākt dzimumu līdztiesību**” ir uzrakstīta ar nepelnītu optimismu. Jaunākie Eurostat dati liecina, ka Latvija Eiropā ir pēdējā vietā ar vislielāko dzimumu samaksas atšķirību 22.3%, nevis tikai “mazāka nekā vidēji”. Ir jābūt atklātiem izaicinājumiem - Latvijā, pretēji ANO aktiem, netiek nošķirta dzimte no dzimuma normatīvajā regulējumā, tā iztrūkšana vilcina pievienošanās tādu nozīmīgu dzimumu līdztiesības veicināšanas dokumentam kā Stambulas konvencija. Dzimumā balstīta vardarbība ir milzīga problēma, kas šeit vienkārši tiek ignorēta.

2.1. Pie labās prakses piemēriem viennozīmīgi ir jāmin centra “MARTA” darbs pie vardarbības izskaušanas un atbalsta vardarbībā cietušajiem, palīdzību ģimenēm krīzes situācijās, kad pastāv risks zaudēt bērnu aizgādības tiesības, kā arī personām,

<sup>16</sup><https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/izglitiba-kultura-zinatne/izglitibas-limenis/preses-relizes/8958-jauniesu-skaits?themeCode=NBB>

<sup>17</sup><https://likumi.lv/ta/id/325828-par-socialas-aizsardzibas-un-darba-tirgus-politikas-pamatnostadnem-2021-2027-gadam>

kuras cietušas no seksuālas vai darba ekspluatācijas, fiktīvajām laulībām un cilvēku tirdzniecības, kā arī sabiedrības izglītošanas par dzimuma un dzimtes atšķirībām. Centrs sniedz bezmaksas konsultācijas ar sociālajiem darbiniekiem, juristiem, psihologiem, kā arī organizē pašpalīdzības grupas cietušajiem. Blakus tam ir pieejama sociālā rehabilitācija cilvēku tirdzniecībā cietušajām personām. Būtiski pieminēt, ka centra filiāles atrodas gan Rīgā, gan Liepājā, gan Rēzeknē.

2.2. Tostarp kā labās prakses piemēru ir jāmin biedrība “Tēvi”, kura nodarbojas ar sabiedrībā valdošo stereotipu par ģimenes modeli izskaušanu. Pētījumi liecina, ka tēvi ir ieinteresēti vairāk iesaistīties bērnu audzināšanā, tomēr nereti sastopas ar stereotipisku attieksmi no izglītības iestāžu darbiniekiem, ārstniecības personām un citiem. 2021.gadā tika organizēta atbalsta grupa tēviem šķiršanās procesā un pēc tā ”Šķiršanās. Es un citi.”, kurā pieejams arī psihologa atbalsts. Biedrība sadarbībā ar Zviedrijas vēstniecību Latvijā un Zviedru institūta atbalstu īstenoja starptautisko iniciatīvu #globalguy talk, kas aicina tēvus rosināt diskusiju un pastiprināt vīriešu un viņu dēlu iesaisti, lai veidotu līdztiesīgu sabiedrību un citstarp šķeltu iesīkstējušās vīrišķības normas, kas ietekmē Latvijas iedzīvotāju dzīves kvalitāti.

2.3. Aicinām papildināt sadaļu “Latvijas rīcībpolitika no 2021” ar diviem punktiem. Pirmkārt, nepieciešams īstenot pasākumus ne tikai dzimumu stereotipu mazināšanai attiecībā uz profesijām un nozarēm, bet arī atbildības jomām un pienākumiem. Otrkārt, nepieciešams veicināt izpratni par vardarbības atpazīšanu un rīcību, sastopoties ar vardarbību, sabiedrības un iesaistīto institūciju lokā. Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas 2021.gada veiktajā aptaujā par sabiedrības attieksmes maiņu attiecībā uz vardarbību ģimenē, kā visbiežāko iemeslu bezdarbībai, kad ir pamatotas aizdomas par vardarbību ģimenē, respondenti norādīja “nezināšanu, ko darīt” vai, ka tā ir “ģimenes lieta”. Kā arī biežāk, nonākot šādās situācijās iejaucas tieši sievietes.<sup>18</sup> Dati liecina par Latvijas iedzīvotāju vidū valdošo neziņu un neizpratni par vardarbības sekām. Tas ir īpaši būtiski, runājot par dzimumu vienlīdzību, ņemot vērā, ka Latvijā visbiežāk no vardarbības cieš sievietes. Saskaņā ar statistiku 42% no Latvijā vardarbībā cietušajām sievietēm to pieredzēja savā mājvietā.<sup>19</sup>

3. Sadaļā “**Pilnvērtīgs uzturs, ilgtspējīga lauksaimniecība**” izaicinājumu uzskaitījumā minēts, ka “Gan konvencionāli, gan bioloģiski ražota pārtika ir nekaitīga cilvēka veselībai”, tomēr konvencionālā lauksaimniecībā tiek pielietoti pesticīdi un sintētiskais mēslojums, kas var būtiski atstāt sekas personas veselībā. Kā arī konvencionālās lauksaimniecības prakse veicina upju un ūdenstilpju aizaugšanu, kas tādējādi arī nonāk mūsu uzturā.
4. Sadaļā “**Pieejama un atjaunojama enerģija**” vērtējuma par sasniegumiem 7.2. punktā apgalvots, ka “..., saražotās enerģijas īpatsvars Latvijā ir viens no lielākajiem ES, [...] uzrādot stabilu kāpumu”. Lai gan tā ir taisnība, ka īpatsvars uzrāda kāpumu, ir būtiski pieminēt, ka Latvijā nav redzama liela izaugsme AER izmantošanā, pārsvarā enerģijas ieguvī balstot uz pirms vairāku gadu desmitu būvētām hidroelektrostacijām. Tāpēc nepieciešams papildināt izaicinājumu uzskaitījumu, un tajos izvirzīt kā izaicinājumu ne tikai AER patēriņa īpatsvara palielināšanu transporta sektorā, bet arī attīstīt un ieviest AER kā primāro energoresursu ražošanas avotu.
5. ANO Jauniešu delegātu programma, kā jauniešu viedokli reprezentējoša vienība, vēlas uzsvērt, ka sadaļā “**Rīcība klimata jomā**” ir svarīgi vērst uzmanību uz klimata

<sup>18</sup> <https://www.bti.gov.lv/lv/iedzivotaju-aptauja-par-attieksmes-mainu-attieciba-uz-vardarbibu-gimene>

<sup>19</sup> <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2021/domain/violence/LV>

taisnīguma jautājumu apstākli, ka arī nākotnē no klimata krīzes radītajām sekām visvairāk cietīs tieši šā brīža jaunieši. Lai gan vides aizsardzības jautājumi skar visas sabiedrības daļas, visvairāk šodien radītās klimata pārmaiņu sekas izjutīs paaudze, kas tagad ir jaunieši, jo klimata pārmaiņu attīstība savā būtībā ir eksponenciālas dabas. Proti, tās videi kaitīgās darbības, kas veiktas salīdzināmi ilgā laika posmā, tagad mūsu acu priekšā strauji pārtop globāla mēroga krīzē nesamērīgi īsākā periodā.

6. Sadaļā “**Kvalitatīva izglītība**” pie izaicinājumiem būtu nepieciešams iekļaut, ka joprojām ir redzamas atšķirības starp jomām, kurās vairāk pārstāvēti puīši un kurās meitenes. Piemēram, STEM priekšmetu olimpiādēs pārsvarā sacenšas zēni. 2022.gadā informātikas (programmēšanas) valsts olimpiādē piedalījās tikai 7 meitenes, bet 58 zēni.<sup>20</sup> Kā arī 2021.gada Starptautiskajā ekonomikas olimpiādē komanda sastāvēja tikai no zēniem.<sup>21</sup> Šādi dati liecina par lielu nepieciešamību Latvijas skolās meiteņu vidū izglītot par karjeras, pētniecības iespējām STEM un no agra vecuma raisīt interesi par šo nozari.

6.1. Kā problemātisku apstākli šajā sadaļā varētu norādīt dzimuma lomā sadali pamatskolas mācību priekšmetā “Mājturība un tehnoloģijas”. Vairākās Latvijas skolās joprojām skolēni tiek sadalīti divās grupās pēc dzimuma. Puīši visbiežāk apgūst materiālu apstrādi, praktisku pieredzi ar mājsaimniecības darbarīkiem, taču meitenes apgūst ēst gatavošanu, šūšanu, adīšanu un kompozīciju. Šāda izglītības pieeja kultivē sabiedrībā jau tā pastāvošos stereotipus par dzimuma lomām un dzimumam raksturīgajām pazīmēm.

6.2. Viens no izvirzāmajiem uzlabojumiem šajā sadaļā būtu izvirzāms par padomdevēju un karjeras konsultantu pieejamību Latvijas skolās. Nereti vidusskolēnus nomāc neziņa par nākotnē sev vēlamu nodarbošanos, kas rezultējās jauniešu lēmumā pēc vidusskolas beigšanas nestudēt augstākās izglītības iestādēs. Šāda neziņa var tikt skaidrojama ar apstākli, ka jaunieši neapzinās savas spējas un talantus, kā arī intereses, kas ir tieši tās jomas, ar kurām karjeras konsultants nodarbojas..

6.3. Kā vienu no labās prakses piemēriem var minēt kustību “Iespējamā misija”, kas strādā, lai nodrošinātu kvalitatīvu izglītību katram bērnam Latvijā, radot nepieciešamās pārmaiņas skolās un klasēs. Kustība ir realizējusi vairākus projektus. Piemēram, skolu programma “Dzīvei gatavs”, kura ietvaros nozaru pārstāvji un uzņēmēji dodas vieslekcijās uz skolām, stāstot par skolā apgūstamo zināšanu pielietošanu viņu jomās un profesijās. Kā arī mācību programma “3+3+3”, kas radīta, lai skolu direktori varētu saņemt personalizētu atbalstu, attīstot savas līderības prasmes un radot skolu par vietu bērnu un jauniešu izaugsmei.

6.4. Portāls <https://www.tavaklase.lv/> ir uzskatāms piemērs, kas izcili parāda, ka Latvija spēj ātri un labi pielāgoties digitālu izglītojošu resursu izveidē ārkārtējā situācijā. Portāls tika izveidots Covid-19 pandēmijas sākumā, lai visu klašu Latvijas skolēniem būtu pieejams kvalitatīvs un viegli atrodamas mācību saturs. Portālā ir pieejams mācību saturs katrā no skolā apgūstamajiem mācību priekšmetiem gan no nozaru pārstāvjiem, gan Latvijas skolu skolotājiem.

7. Sadaļā “**Miers, taisnīgums un laba pārvaldība**” kā viens no izaicinājumiem ir minēts “Neskatoties uz to, ka iedzīvotāji pārsvarā saka, ka ir apmierināti ar valsts

---

<sup>20</sup> <https://www.visc.gov.lv/lv/jaunums/noslegusies-informatikas-programmesanas-valsts-olimpiade>

<sup>21</sup> [https://www.visc.gov.lv/lv/jaunums/latvijas-delegacijai-starptautiskaja-ekonomikas-olimpiade-piecas-sudraba-godalgas?utm\\_source=https%3A%2F%2Fwww.google.com](https://www.visc.gov.lv/lv/jaunums/latvijas-delegacijai-starptautiskaja-ekonomikas-olimpiade-piecas-sudraba-godalgas?utm_source=https%3A%2F%2Fwww.google.com)

pakalpojumiem daudzi uzskata, ka viņi nevar ietekmēt politikas veidošanu.” Tādas organizācijas, kā piemēram, “Klubs “Māja” - jaunatne vienotai Eiropai”<sup>22</sup>, "Latvijas Skautu un gaidu centrāla organizācija", "Latvijas Mazpulki", "Attīstības platforma YOU+", “Creative Minds for Culture”, "Protests", "Active Rainbow" aktīvi strādā ar jauniešiem, lai informētu, izglītotu jauniešus par demokrātiju, iesaistu lēmumu pieņemšanā, tādējādi rosinot jauniešus iesaistīties arvien vairāk mūsu nākotnes veidošanā.

## Saskaņā ar Latvijas Jaunatnes padomes pozīcijām<sup>23</sup>

### IAM – svarīgi !

- Veidot pamatnosacījumus pilsoniski aktīvai sabiedrībai jauniešos, stiprinot nevalstisko/nevaldības organizāciju darbību, stiprinot līdzdalības un līdzdalības kultūru bērnu un jauniešu vidū, kā arī tos regulāri izglītojot gan formālās un neformālās izglītības ietvaros, gan iesaistot lēmumu pieņemšanas procesos pašvaldību un valsts līmenī. Jāveicina vispārējās izglītības standartu satura uzlabošanu, veicinot politikas zinātnes un vietējās pašvaldības politikas un darbības aktualizēšanu izglītības iestādēs no 7.klases, nodrošinot, ka jaunieši tiek savlaicīgi izglītoti un iesaistīti dažādās līdzdalības formās - brīvprātīgajā darbā, jaunatnes organizāciju darbībā, jauniešu centru darbībā, valsts un pašvaldības politikā un lēmumu pieņemšanas procesos (līdzdalības budžetā, vēlēšanās, sabiedriskās apspriešanās utt.), un uz to tiesībām kā iedzīvotāju atbildības jomām;
- Formālās izglītības procesu balstīt uz kompetenču pieeju mācību saturā un caurviju prasmju izmantošanā. Kritiskā domāšana un problēmu risināšana, ietver atbildīgu individuālu lēmumu pieņemšanu, cienot jauniešu tiesības veidoties par patstāvīgu un attīstītu personību. Izglītības procesā ievērot cilvēka pamattiesības. Jauniešu pilsoniskās un politiskās līdzdalības aktivitāšu veicināšana, kvalitatīva un daudzpusīga satura īstenošanu visās mācību priekšmetu programmās un skolēnu ārpusstundu darbā;
- Nepieciešams nostiprināt neformālās izglītības lomu un saikni ar formālo izglītību. Neformālā izglītība veicina jauniešu zināšanu, prasmju un attieksmju veidošanos, kā arī veicina to līdzdalību un iesaisti pilsoniskās sabiedrības aktivitātēs. Valsts veicina un rod atbalstu neformālās izglītības iespējām vienlīdzīgi formālajai un interešu izglītībai un tās netiek pretnostatītas;
- Jāveicina valsts un pašvaldību atbalstu gan paredzot pienācīgu finansējumu un administratīvā sloga mazināšanu, gan nodrošinot atbilstošu vidi un infrastruktūru tieši jauniešu organizācijām. Spēcīgas nevalstiskās organizācijas īsteno sabiedrības intereses un veicina valsts izaugsmi, ne tikai nodrošina dažādu prasmju apguvi jauniešiem, bet arī veido aktīvu pilsonisko sabiedrību;
- Visiem cilvēkiem ir jārada iespējas realizēt sevi neskatoties uz to rases, etniskās piederības, reliģiskiem uzskatiem, vecuma, dzimuma, seksuālās orientācijas, politikās pārliecības vai piederības politiskajai partijai, ģimenes statusa, izglītības un ienākumu līmeņa un jebkāda veida invaliditātes vai traucējumiem un jānodrošina vienādas

---

<sup>22</sup> Jauniešiem ir iespēja doties uz biedrību realizēt savas iniciatīvas un projektus, saņemot nepieciešamo atbalstu kā no biedrības darbiniekiem, tā no saviem domubiedriem. Biedrībai ir vairākas vienības, un viena no tām ir Eiropas klubi, kuru mērķis ir iesaistīt jauniešus no Latvijas reģioniem demokrātiskos procesos. Vairākās Latvijas reģionu skolās atrodas Eiropas klubs, kura dalībnieki savas skolas un pat visa reģiona ietvaros ievieš Eiropas Savienības iniciatīvas, izglīto savus vienaudžus par katra indivīda vērtību visā Eiropas kopienā un jaunieša iespējām ņemt daļību politiskajos procesos.

<sup>23</sup> <https://ljp.lv/pozicijas>

tiesības, neatkarīgi no cilvēka profila. Jebkuram cilvēkam jābūt brīvam no diskriminācijas un jāvar īstenot savas vajadzības un vēlmes;

- Jāveicina brīvprātīgā darba prestižs, novērtējums un ieguldījums, jo īpaši tas, kurš notiek jaunatnes NVO;
- Jaunatnes darba attīstības veicināšanai Latvijā, nodrošinot vienotu pieeju darbam ar jaunatni, finansējuma pieejamību, veicinot starpnozaru sadarbību jaunatnes jomā un uz attīstību virzītus jaunatnes politikas īstenošanu ilgtermiņā;
- Veicināt, stiprināt un attīstīt starptautisko jaunatnes politiku;
- Stiprināt un veicināt jauniešu fizisko un garīgo veselību;
- Veicināt jauniešu nodarbinātību, mazināt šķēršļus darba meklēšanā, darba tirgus diskriminācijas izskaušanā;
- Klimata krīze ir horizontāls jautājums, kurš skar daudzas citas politikas jomas un tā risināšanā kā centrālajam elementam ir jābūt sociālajam taisnīgumam, risinājumiem ir jābūt pieejamiem visai sabiedrībai, īpaši domājot par finansiāli un sociāli neaizsargātām grupām. Valsts, privātajam un publiskajam sektoram jādarbojas saskaņā ar aktuālajiem ANO ilgtspējas attīstības mērķiem un norādījumiem. Izglītībai par klimata un vides jautājumiem ir jābūt pieejamai sabiedrībai un īstenotai gan formālajā, gan neformālajā izglītībā. Jauniešu organizācijām nepieciešams valsts un pašvaldību atbalsts, lai kvalitatīvi attīstītu jaunas iniciatīvas, lai risinātu klimata krīzes jautājumus gan vietējā, gan nacionālā mērogā. Visas sabiedrības līdzdalība ir nepieciešama attīstības plānošanā. Jauniešiem jābūt iesaistītiem klimata un vides politikas izveidē un ieviešanā pašvaldību, valsts un Eiropas Savienības līmenī. Ilgtspējas attīstības plānošanā jāpanāk balanss starp sabiedrību, vidi un ekonomiku.